

Norges vassdrags- og energidirektorat
Postboks 5091, Majorstuen
0301 Oslo
Til: nve@nve.no

Skiptvet, 14. april 2026

Høringsuttalelse 202517478, søknad om tillatelse til delvis nedlegging av Risen dam i Marker kommune

Naturvernforbundet er den største natur- og miljøvernorganisasjonen i Norge med over 43 000 medlemmer. Vi har økende medlemstall og engasjerer oss for bevaring av natur og arts mangfold. Det er mye verdifull natur i Østfold, men disse arealene er under hardt press som følge av nedbygging og fragmentering. Naturvernforbundet i Østfold engasjerer seg særlig for utbyggingssaker som truer naturverdier.

Vi viser til søknaden fra Haldenvassdragets Brukseierforening om delvis nedlegging av Risendammen i Marker kommune. Naturvernforbundet i Østfold ser en noe positiv trend i endringene i foreliggende plan sammenliknet med de opprinnelige planene datert 22.10.2021 som omfattet riving av Risendammen i sin helhet. Byggingen av en betongterskel er i tråd med våre anbefalinger i uttalelsen vår fra 2021. Imidlertid vurderer vi at høyden på betongterskelen (0,6 meter) er alt for lav til å oppnå ønsket effekt som et avbøtende tiltak for både natur, biologisk mangfold og friluftsinnteresser.

En senkning av vannspeilet i Risen fra kote 191,8 til 189,1, tilsvarende ca. 2,7 moh. lavere enn dagens nivå, vil ha alvorlig negative konsekvenser for arts mangfoldet, friluftslivet og det biologiske mangfoldet. Det vil også føre til utslipp av klimagasser og redusere naturens vannmagasinkapasitet. I tillegg vil en senkning av vannstanden i en innsjø eller reservoar ved å redusere terskelen ved utløpet, øke den trofiske statusen og lede til eutrofiering.

Konsekvenser for biomangfold, miljø og klima

Den foreslåtte senkningen vil føre til at flere av de relativt få, produktive gruntnvannsområdene i Risen delvis tørrlegges. Dette er viktige leveområder for fisk, planter og evertrebrater. Det er en bestand av abbor og gjedde i vannet, ørret finnes bare i Risenelva. Det hekker fiskemåke (rødlistet som nær truet NT) og storlom i sjøen, og det har tidligere hekket fiskeørn (NT) i Ørnevikene. Viktigst er det at det er en liten bestand med edelkreps i Risen. Denne arten er rødlistet som sterkt truet (EN), og en senkning av sjøen vil ha store negative konsekvenser for arten. I Norconsults rapport fra 2025 sås det tvil om det faktisk finnes edelkreps i dammen da funn av arten ikke ligger i Artskart. Forekomsten er imidlertid godt kjent blant grunneiere. Det er en kjent sak at lokaliteter med arter sårbare for utnyttelse ikke legges inn i databasen. Arten må derfor hensyntas,

og vi anser gjennomføringen av foreslåtte avbøtende tiltak, for eksempel utlegging av stein som skjulested og sakte uttapping, som en ren nødvendighet.

Gruntvannsområdene er svært viktige for sjøens produksjonsevne. På grunn av dårlig sikt i vannet (mye humussyrer), er sjøens biologiske produksjonsevne knyttet til de øverste 1–3 m. En senkning av sjøen med 2,7 meter vil derfor ha meget stor innvirkning på det biologiske mangfoldet. På lang sikt (mange år) vil de tørrlagte gruntvannsområdene forhåpentligvis bli erstattet med nye gruntvannsområder, men uansett vil sjøarealet bli redusert.

En senkning av vannstanden som beskrevet vil føre til at betydelige mudderområder blottlegges og biologisk materiale som er bundet i mudderet vil frigjøres når det kommer luft til, noe som gir de samme klimatiske konsekvensene som ved drenering av myr. Det kan også ha dannet seg metangass i sedimentene som også vil frigjøres ved en permanent senkning.

Strendene langs Damvannet og Store Risen består i dag vesentlig av sten, grus og berg. Størstedelen av strendene er av bølgene vasket helt rene for løsmasser. En permanent senkning til kote 189,1 vil blottlegge mudderområder hvor mudderet straks vil bli påvirket av bølgene og vasket bort. Dette vil føre til tilslamming og økt turbiditet i vannet. Dette vil trolig pågå i flere år og vil høyst sannsynlig medføre negative konsekvenser for vannkvaliteten både i sjøen, i Risenelva, i Vegatjenn og videre nedover i Haldenvassdraget.

Eutrofiering

Senkning av vannstanden i en innsjø eller reservoar ved å redusere terskelen ved utløpet vil øke den trofiske statusen i innsjøen og gjøre vannet mer næringsrikt. Dette skjer primært gjennom tre mekanismer:

- konsentrasjonen av eksisterende næringsstoffer øker fordi det totale vannvolumet blir mindre (spesielt i epilimnion når overflatevann slippes ut);
- økt intern næringsbelastning fra resuspenderte eller eksponerte litorale sedimenter som frigjør fosfor og andre næringsstoffer under endrede redoxforhold, og;
- når sjøen senkes vil en større andel av vannvolumet eksponert for fotosynteseaktivitet øke (vanligvis estimert til 2,5 ganger siktedypet).

Resultatet er forhøyede næringskonsentrasjoner i overflaten og redusert vannklarhet, ikke bare på grunn av mer suspendert materiale fra utvasking av gammel littoralsone som gir økt turbiditet, men også på grunn av en økning i fytoplanktonbiomasse. Dette flytter innsjøen mot mer eutrofe forhold. Empirisk evidens støtter dette fenomenet. I Norge er noen klassiske eksempler Bjørkelangsjøen, Børsesjø, Østensjøvannet i Ski, Hillestadsvannet og Revovannet i Vestfold.

Konsekvenser for friluftslivet

Risen, Damvannet og skogene omkring er et av de mest intakte og mest verdifulle skogområdene i Østfold, noe som bl.a. er årsaken til at nesten hele vestsiden av Store Risen er vernet som naturreservat. Det er et av de få omtrent helt stille områdene i

Østfold, og hvor det ikke er åpen bilvei fram til vannet. Selv om det ikke er et kvantitativt viktig friluftslivsområde, er det på grunn av sin spennende natur et svært kvalitativt viktig område som mange, både lokalt og regionalt, har et forhold til.

Ved en senkning på 2,7 meter vil den eksponerte strandlinja og de tørrlagte gruntvannsområdene gro til med pionérvegetasjon (krattskog), som både vil være til hinder for friluftslivet og for sportsfisket. Senkningen vil også gjøre det umulig å passere sundet mellom Damvannet og Store Risen med båt. I henhold til rapporten fra Norconsult: «... den tidligere 12 meter brede kanalen vil bli redusert til en bekk».

Konklusjon

I denne høringen ber NVE om konkrete synspunkter på om planene bør gjennomføres, evt. valg av alternativer eller forslag til begrensninger i planene, samt forslag til avbøtende tiltak som kan redusere eventuelle ulemper. Sammenlagt anser vi det som helt nødvendig, for å unngå tørrlegging av de viktige gruntvannsarealene i sjøen samt andre ovennevnte faktorer, å øke høyden på betongterskelen slik at forventet vannstand etter delvis nedlegging økes fra 189,1 til 191 moh.

Med vennlig hilsen

Naturvernforbundet i Østfold

Kirkegaten 31B
1632 Fredrikstad

